

VI Міжнародна наукова конференція "Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі"

Із 18 по 21 вересня 2019 р. уже шостий раз поспіль у Кам'янці-Подільському відбулася міжнародна наукова конференція "Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі". Організаторами цього наукового форуму виступили Інститут історії України Національної академії наук України та Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. До складу учасників конференції увійшли представники Англії, Білорусі, Литви, Молдови, Польщі та України.

Конференція розпочалася з вітального слова проректора з наукової роботи університету, доктора фізико-математичних наук, професора І. Конета. Він розповів про сторінки історії навчального закладу, який минулого 2018 року відсвяткував 100-літній ювілей, а також побажав творчої наснаги усім учасникам заходу. Від імені Інституту історії України НАН України із вітальним словом виступив доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Б. Черкас. Учений акцентував увагу присутніх на значимості наукового форуму в розв'язанні цілого комплексу актуальних питань українсько-литовських відносин.

Наукова робота конференції тривала упродовж 18–19 вересня, а 20 вересня її учасники взяли участь в екскурсійній програмі та презентації наукових та науково-популярних видань, пов'язаних з історією Великого князівства Литовського. Фінальним акордом заходу стала участь у міжнародному військово-історичному фестивалі "Schola Militaria".

Відмітимо також, що перед початком конференції усі її учасники отримали надруковані тези доповідей, що дозволило більш детальніше ознайомитися з авторськими концепціями різних актуальних проблем та активізувало змістовні дискусії під час засідань.

Засідання конференції розпочалось із доповіді **Віталія Нагірного** (Краків, Польща). Дослідник торкнувся дискусійного в історичній науці питання щодо походу Романа Мстиславовича проти литовців у кінці XII ст. Проаналізувавши ряд писемних повідомлень, автор дійшов висновку про те, що військових експедицій князя Романа проти литовських племен у зазначений

період не було. Відповідно перші контакти із північними сусідами варто датувати початком XIII ст. У виступі **Бориса Черкаса** (Київ, Україна) були порушені питання політичної боротьби в українських князівствах на зламі XIV–XV ст. Зокрема, об'єктом уваги стала проблема втрати Любартовичами, Ольгердовичами та Коріатовичами своїх престолів у Волинському, Київському, Чернігіво-Сіверському та Подільському князівствах. **Валентин Голубєв** (Мінськ, Білорусь) присвятив свою доповідь проблемі формування Великого князівства Литовського, зокрема ролі у цьому процесі білоруського етносу. Учений стверджував, що завдяки перебуванню у Великому князівстві Литовському білоруси зуміли зберегти свою ідентичність у складі Речі Посполитої в XVII–XVIII ст.

Про відлуння гуситських воєн у Східній Європі розповідав **Андрій Федорук** (Чернівці, Україна). Дослідник акцентував увагу на військовій діяльності князя Олександра Васильовича Чорторийського, котрий у битві при гирлі річки Нарови (6 липня 1447 р.) надзвичайно вдало продемонстрував свій талант та набуті знання. Зокрема, він застосував військову тактику гуситів: поєднання везового табору з одночасним застосуванням вогнепальної зброї. Доповідь **Романа Івашка** (Львів, Україна) була присвячена військовим конфліктам у Центрально-Східній Європі у першій третині XV ст. та участі у них львівських католицьких єпископів. Він торкнувся проблеми татарських нападів, гуситські війни, агресію Тевтонського ордену, так звані Свидригайлові війни й початки Османського завоювання. **Василь Воронін** (Мінськ, Білорусь) висвітлив діяльність канцлера Альбрехта Гаштольда у 20-х роках XVI ст. та його прихильників, яка спрямовувалась на посилення державного суверенітету Великого князівства Литовського. Про засідання Вального сейму Речі Посполитої у 1572 р. розповідав **Андрій Блануца** (Київ, Україна). Зокрема, історик проаналізував інструкцію великого князя литовського і короля польського Сигізмунда II Августа обраним у повітах послам, які поїхали на сейм. **Дмитро Вашук** (Київ, Україна) проаналізував списки привілею князів Юрія та Олександра Коріатовчів місту Кам'янцю 1374 р., які зберігаються у Державному архіві Хмельницької області.

Декілька доповідей стосувалися питань археології. **Петро Болтанюк** (Кам'янець-Подільський, Україна) звернув увагу на особливості міських та замкових укріплень Кам'янця за литовської доби. На його думку, вони сформувалися на основі давньоруських укріплень кінця XIII ст., а наступні роботи проводились із використанням західноєвропейських та візантійських впливів. **Ігор Старенький та Євгеній Левінзон** (Кам'янець-Подільський, Україна) доповідали про особливості приватного житлобудівництва у Кам'янці упродовж другої половини XIII – початку XV ст. Джерельну базу дослідження склали матеріали розкопок 2018 р. на вулицях Татарська, 17/1 та П'ятницька, 12. **Оксана Вальонене** (Вільнюс, Литва) розповіла про часи виникнення Старої частини м. Вільнюс. Використовуючи різноманітні сучасні методи

датування, дослідниця дійшла висновку, що початок освоєння зазначеної території припадає на 30–40-роки XIV ст., а саме на період правління князя Гедиміна.

Питанням формування і становлення західної діалектної зони білоруської мови була присвячена доповідь **Віри Астрейки** (Мінськ, Білорусь). **Андрій Гурбик** (Київ, Україна) розглядав функціонування копного судочинства на теренах Великого князівства Литовського. Дослідник звернув увагу на його витоки та трансформацію за період від "Правди Руської" до Литовських Статутів. **Світлана Блащук** (Київ, Україна) розповідала про здобутки відомого історика права Степана Борисенка, члена Комісії для вивчення історії західноруського та українського права ВУАН (1918–1934 рр.) Важливою складовою дослідження стало опрацювання раніше невідомих рукописів ученого, який був розстріляний 14 листопада 1937 р. за сфальсифікованими обвинуваченнями у причетності до антирадянської націоналістичної організації. **Лариса Жеребцова** (Дніпро, Україна) розкрила інформаційний потенціал матеріалів фонду № 1 – Zbiór dokumentów pergaminowych – Головного Архіву давніх актів у Варшаві в контексті вивчення історії розвитку митної справи на землях Великого князівства Литовського. Дослідниця зосередилася на документах, написаних руською мовою, чітко структурувала їх та з'ясувала, що вони багато в чому доповнюють аналогічні за змістом документи з Литовської Метрики.

Власний погляд на дискусійну в історіографії проблему існування замку Ілліче в середині XV ст. запропонувала у своєму виступі **Оксана Господаренко** (Миколаїв, Україна). Зокрема, вона спробувала пояснити, чому інформація про частину зі згаданих в письмових джерелах кінця XIV – першого десятиліття XV ст. укріплених міст та фортець, серед яких й Ілліче, в 40-х рр. XV ст. зникла з документів. У виступі **Євгена Черненького** (Кишинів, Молдова) було розкрито процес становлення посольської служби Молдавського князівства: з'ясовано ключові передумови формування "дипломатичного персоналу" та на конкретних прикладах визначено коло обов'язків послів, які спеціалізувалися на відносинах із Великим князівством Литовським і Польським королівством. **Віктор Атаманенко** (Острого, Україна), визначаючи у своєму виступі джерела функціонування церковної організації в межах Київської метрополії в XVI – на початку XVII ст. з'ясував, що найбільші можливості для підтримки Церкви на загальнодержавному рівні мали представники найвпливовіших князівських родів Волині. Зокрема, дослідник детально проаналізував внесок, роль і значення для діяльності Церкви князів Острозьких. **Валентин Константинов** (Кишинів, Молдова) зосередив увагу на битві біля Оринина у 1618 р. між польськими і татарськими військами: висвітлив її оцінку представниками польської політичної еліти та простежив вплив на зміну внутрішньополітичної ситуації у Молдавському князівстві. Проаналізувавши тридцятилітню історію формування на теренах Черні-

гово-Сіверщини шляхетської корпорації, **Петро Кулаковський** (Остог, Україна) довів значну роль у цьому процесі шляхти Великого князівства Литовського. Дослідник встановив чинники порівняно швидкої адаптації останньої на нових територіях, визначив два етапи у процесі прибуття литовської знаті на територію Чернігово-Сіверщини, а також – за критерієм ролі, яку відігравав прибулець на новій території – виділив серед неї чотири окремі групи.

У виступі **Олександра Турчина** (Оксфорд, Англія) було висвітлено ключові джерела та шляхи фінансування шведського війська під час війни з Річчю Посполитою у 1655–1660 рр., а також на конкретних прикладах продемонстровано швидкість і спосіб реагування шведського казначейства на зміни стратегічної ситуації на театрі військових дій. **Ірина Кітурка** (Гродна, Білорусь) свій виступ присвятила висвітленню механізму функціонування на теренах Великого князівства Литовського у другій половині XVIII ст. митної служби. Водночас, дослідниця проаналізувала рівень розвитку торгівлі в зазначений період часу. **Олександр Довнар** (Мінськ, Білорусь) проаналізував фінансові ресурси Могильова Оршанського повіту Великого князівства Литовського у XVIII ст.: висвітлив джерела прибутків міської скарбниці, механізм їх зібрання, основні напрямки витратної частини бюджету міста та систему фінансової звітності міських органів влади. Актуальність наукового осмислення чинників і причин поділів Речі Посполитої наприкінці XVIII ст. чітко було обґрунтовано у виступі **Анатолія Філіюка** (Кам'янець-Подільський, Україна). Зокрема, історик визначив як зовнішньо-, так і внутрішньополітичні фактори остаточної руйнації річпосполитської державності.

Валерій Степанков (Кам'янець-Подільський, Україна) у своєму виступі звернув увагу на необхідність подальшого вивчення перебігу Лоевської битви 31 липня 1649 р. Аргументуючи свою позицію щодо порушеної проблеми, вчений визначив десять найголовніших на його думку питань і проблем, які відзначаються або дискусійним характером, або взагалі нез'ясовані і з'ясування яких дозволить отримати об'єктивнішу реконструкцію цієї події. У виступі **Олександра Юги** (Кам'янець-Подільський, Україна) була порушена проблема прийняття Я. Радзивіллою у 1655 р. шведської протекції. Дослідник проаналізував оцінки такого кроку великого литовського гетьмана сучасниками та спробував визначити справжні мотиви самого Я. Радзивілла. **Володимир Газін** (Кам'янець-Подільський, Україна), зосередив увагу на аналізі перспектив для козацької України реалізації умов Гадяцького договору у 1658–1659 рр. у контексті задекларованої формули – "на зразок Князівства Литовського". Зокрема, визначив очікування сторін та труднощі їх реалізації на практиці. Результати аналізу кореспонденції між гетьманом І. Самойловичем та литовськими високопосадовцями з питання підготовки кампанії 1678 р. були озвучені у виступі **Галини Яценюк** (Чернівці, Україна). Дослідниця наголосила, що інформаційний потенціал зазначеного лис-

тування важливий у контексті значно кращого розуміння стану міжнародної ситуації перед захоплення турками Чигирина.

Отже, перебіг міжнародної наукової конференції, виступи і дискусії вчених із шести країн вже вкотре підтверджують слушність й актуальність визначеної тематики наукового форуму. Робота цьогорічної конференції, як і всіх попередніх, відбувалася в атмосфері доброзичливості, конструктивності та взаємоповаги до думок та позицій її учасників з проблематики українсько-литовських відносин XIV–XVIII ст. Вкрай важливим є і те, що подібні зустрічі істориків-фахівців з різних країн взаємозбагачують методологію досліджень з визначеної проблематики, сприяють обміну джерельним матеріалом, розширюють можливості наукових публікацій в іноземних збірниках та зміцнюють комунікацію між вченими не лише з суто наукових проблем, але й різного роду питань вдосконалення освітнього процесу у закладах вищої освіти.

*Дмитро Ващук
Олександр Юга*